

Dosing for dummies

Organisasjonen Landsbyen

1. utgave

Innhold

1. Generelt om dosing
2. Sikkerhet
3. Lafting
 - 3.1. Generelle betegnelser
 - 3.2. Verktøy
 - 3.3. Laftetyper
4. Tak på hus
5. Veidosing
6. Dasstømming

1. Generelt om dosing

Det er dugnad de fleste helgene i sommerhalvåret, og en og annen gang utenom også. Dugnader annonseres alltid på [forum \(http://laivforum.net/forumdisplay.php?f=95\)](http://laivforum.net/forumdisplay.php?f=95), på landsby-lista@laiv.org og på telefon til de som har gitt beskjed om at de ønsker det. Alle som har lyst er velkomne, enten de er drevne tømrere eller har ti tommeltotter og dataspill-kondis. Vi organiserer fellestransport fra Trondheim (hvis mange nok folk med bil stiller) og felles mat. Overnatting skjer i Viknahuset eller telt, fordeling skjer etter helsemessige hensyn og/eller først-til-møllaprisippet.

Landsbydugnader byr på gammel byggeskikk, moderne motorsag og tidløse kvaliteter som sosialt samvær, naturopplevelser, god mat og dårlig humor.

Hvis du stiller, gi beskjed på forum, på epost (til landsby-lista), på SMS eller telefon om:

- Stiller du hele helga eller deler?
- Bli du med på fellesmat? (makspris 150,- Si fra hvis du har allergier.)
- Transportinfo. (Kjører du? Hvor mange flere har du plass til? Har du gjort private kjøre/sitte på-avtaler? Trenger du transport?)
- Kan du ta imot oppdateringsinfo på epost torsdagen før dugnaden, eller må du ringes?

Ta med:

- Sovepose og underlag
- Varme klær, gode sko, skiftetøy (sjekk værmeldinga)
- Penger til mat (ca 150,-) og bensin (ca 60,-) (Skal betales til forskjellige folk, så en tohundring er upraktisk... Husk at det er private personer som legger ut her, det er dårlig gjort å ikke ha med pæng til dem.)

Husk at alle biler må betale bompenger, ha 30,- klar i bilen.

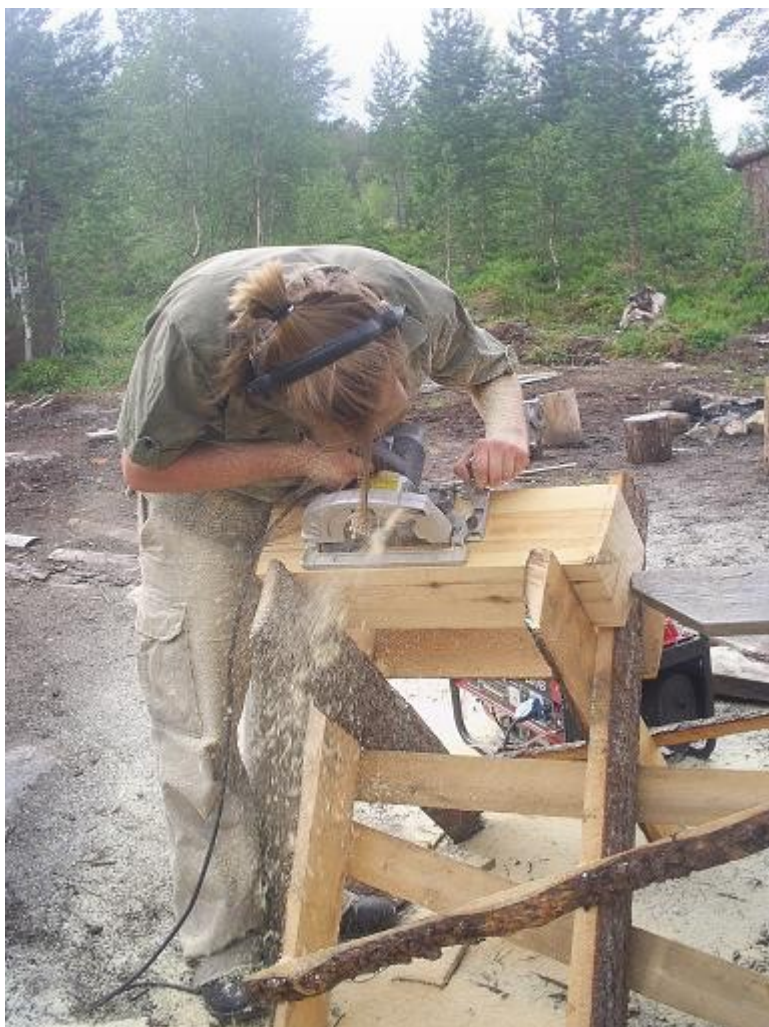
Seinest på torsdag før arbeidshelga får dere beskjed om hvem dere skal sitte på med, og telefonnummer. Dere avtaler avreise sjøl.

Eksempel på dosere i arbeid

2. Sikkerhet

- Førstehjelpsutstyr ligger i Storbua.
- Hastverk er lastverk.
- Å jobbe flere sammen gir økt sikkerhet. Bruk aldri motorsag og annet skitskummelt verktøy alene.
- Brukes det stillas, stige eller annet midlertidig, sørg for at det står støtt. Ikke bare kan du ramle ned og brette huet, noen kan stå under deg også.
- Stå støtt og se deg godt for både foran, til sidene, under, over og bak så du ikke måker til noen med øksa, hammeren eller motorsaga. Få folk til å fløtte seg hvis de er for nærme.
- Bruk av verneutstyr er påkrevd ved bruk av motorsag.
- Sørg for at motorsaga til enhver til har rett justert kjede og er skarp. Sjekk også emnet du skal sage i for spiker og annet som kan gi kast på saga (du kan få den i trynet, ikke bra) eller slite kjedet (du kan få kjedet i trynet, ikke bra det heller).
- Strø ikke rundt deg med verktøy som andre kan snuble i, støtte seg på, få i hodet osv osv. Hold byggeplassen ryddig.
- Sørg for at alt verktøy er rengjort og lagt på plass der det skal være når du er ferdig med det for dagen. Da blir det enklere for den som skal ha det etter deg.
- Er du usikker på fremgangsmåte, teknikk og/eller synes noe er skummelt og vanskelig, be om hjelp. Du får det.
- Verktøy skal aldri brukes hvis du har drukket alkohol.
- Drikk nok vann og få i deg noe salt. Det er varmt å stå i sola og dose. Vil vil ikke at doserne skal få solstikk.

Sirkelsag og hørselsvern går godt sammen

3. Lafting

3.1. Generelle betegnelser

Kjennetegn

Et laftet hus har vegger av liggende tømmerstokker.

Omfar

Et omfar er én runde med tømmerstokker.

Syllstokk

Syllstokken er det nederste omfaret på et hus. Dette har ofte en større dimensjon en resten av stakkene.

Knute

Stedet der stokkene krysser hverandre (som regel i hjørnene) kalles laftehalsen eller lafteknuten. Om huset skal være tett eller ikke, fasongen på tømmeret, tilgjengelige redskaper, tidspress, ferdigheter og antall tommeltotter på doseren er bestemmende faktorer for hvordan type knute som velges. Alt fra helt enkle uthulinger til kompliserte tredimensjonale rariteter er mulig.

Lite og laftet hus.

Knute med kinninger.

Kinning

Uthogning ved knutene i mer komplisert lafting, og ikke noe for dummes. Sørger for at knuten «strammer» og laftet blir tett.

Hode

Den biten som stikker ut på hjørnene kalles hodet/laftehodet. Det skal ikke være medfar (se lengre ned) på laftehodet, og stokkene må derfor høvles/hogges av litt i nedkant.

Dumling

Dumlingene er loddrette pinner som går gjennom stakkene for at de ikke skal forskyve seg. En dumling er ofte ca 25 cm lang og 3 cm tykk, og plasseres i hull som vi borer med et stort bor. Den interne sjekkelinja «Skal vi dumle?» stammer herfra. Det enkleste er å bore et hull

gjennom en hel stakk og halvveis ned i stokken under før man slår dumlingen nedi. Å sette i dumlinger er noe man gjør etter at knuter og medfar er ferdig med mose og alt.

Medfar

På undersiden av stakkene lages det et spor for å få dem til å ligge bedre sammen. Dette sporet kalles medfar. Medfaret stopper ved knuten, og går ikke helt ut på laftehodet. For at stakkene skal passe best mulig sammen merker man av hvor medfaret skal være med et meddragsjern. Meddragsjernet har to spisser med 1-4 cm avstand. Dette jernet drar man langsmed stakkene slik at man risser inn en strek. Deretter huler man ut litt på undersiden av den øverste stokken med motorsag og/eller en meddragshøvel. Er man nøye når man lager medfaret får man et pent og tett laft. Når stokken omsider ligger pent, legger man husmose i medfaret og i knuten. Dette er isolasjon og forhindrer trekk.

Beitski

Vertikal stolpe felt inn i endevegger rundt dør- og vindusåpninger. Stiver av konstruksjonen og fungerer som karm.

Stokker med mose i medfaret.

Takås

Takåsene er langsgående stokker som bærer taket. Den i midten øverst kalles mønsås.

3.2. Verktøy

Bile

En laftebile er en stor øks som kan brukes både til hugging og høvling.

Medrag

Meddraget, eller meddragsjernet som det også kalles, brukes til å merke av hvor medfaret skal være, samt til å måle opp deler av knuten med. Se også under 'medfar' over.

Her brukes bilen til å finpusse medfaret. Stokken ligger opp ned.

Medfarshøvel

U-formet høvel til å hule ut medfaret med.

Bandkniv

Verktøy for å skjære/høvle stakkene med.

Vater

Brukes til å måle om noe er rett. Vateret brukes hovedsakelig vertikalt under lafting for å sjekke at veggen er loddrett og ikke heller til noen av sidene.

Byggpasser

En passer som dem vi brukte i mattetimene på barneskolen, men noe kraftigere. Brukes til å måle høydeforskjeller med, og overføre disse rundt omkring når man lager knuter. Har man ikke passer, kan bruke en tommestokk slått sammen til V-form.

Under lafting brukes også øks, sag, motorsag, tappjern, høvel, blyant, trebor og tommestokk.

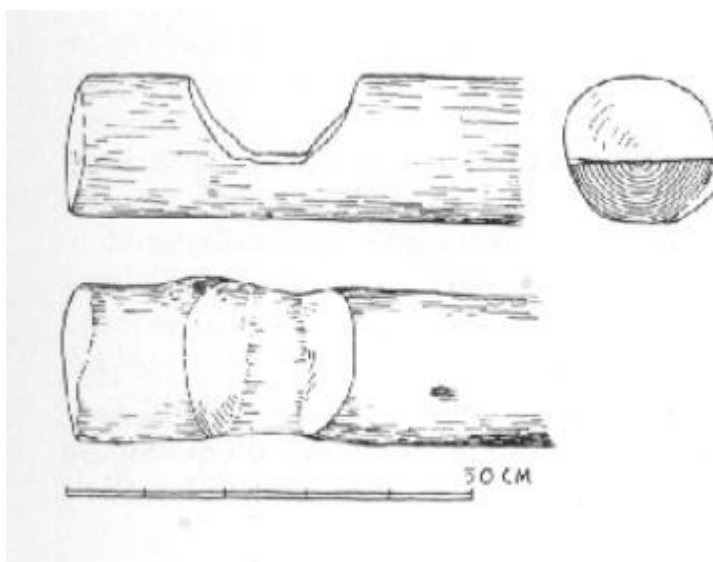

Bruk av passer for å måle avstanden mellom stokkene. Avstanden her er den samme som vi må ta av i knuten for å få den øverste stokken ned på den under.

3.3. Laftetyper

Vagenov

Dette er den enkleste formen for laft. Vagenovet kan laftes både med og uten medfar. Vagenov blir ikke like tett og er ikke like holdbart som mer forseggjort laft, men duger lenge til laivbruk.

Eksempel på vagenov. Terging av Arne Berg.

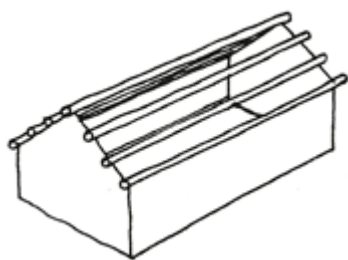
4. Tak på hus

Generelt om tak

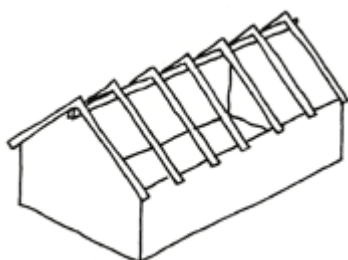
Taket skal være tett. Vi vil helst slippe å skifte ut tekene for ofte, så å legge tette tak og gjøre skikkelig arbeid i første omgang sparer oss for mye banning og ekstra utgifter senere.

Åstak og sperretak

Dette er det som bærer selve taket.

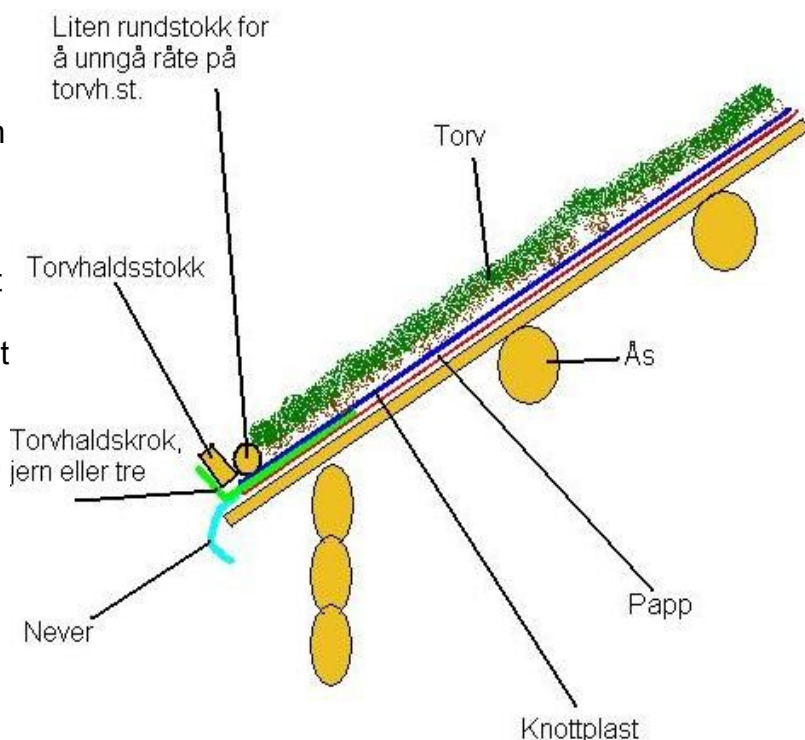
Åstak består av liggende tømmerstokker i husets lengderetning. Vekta av taket hviler i all hovedsak på endeveggene.

Sperretak består av sperret/takstoler som hviler på husets sidevegger. Taket hviler da på sideveggene. Det er vanlig å kombinere de to bærekonstruksjonene.

Torvtak

Veldig fint tak som isolerer en del i seg selv, men er litt jobb å legge. Torva hviler på et planketak (taktro, tro) med vannsperrer i form av takpapp og knottplast (grunnmursplast) imellom. Det er veldig viktig at vannsperrere er helt tette og ikke blir gjennomhullet av ubetenksom spikring. Kommer der vann igjennom råtner troa på et blunk, og vi må skifte hele taket. Torvtak er videre skittungt, og krever en kraftig bærekonstruksjon i form av f.eks solide takåser som hviler på solide vegger. Det holder ikke at takåsene er solide nok hvis veggene ramler sammen av vekta. Torvtak bør heller ikke være for bratte. Da siger torva lett nedover og huset får «måne».

Planketak

Taktro legges kant i kant og brukes som undertak under torvtak o.l.

Planketak kan legges både stående (ved åstak) eller liggende (ved sperretak). Det er viktig at plankene overlapper godt og at de er snudd rett vei slik at vannet renner ut, og ikke inn.

Flistak

Legges på et undertak av taktro med lekter el.l. Overlapper som fiskeskjell. Man begynner legginga nederst på taket. Kan lages av både helt enkle, firkantede flis eller mer forsseggjorte flis.

Steintak

Legges etter samme prinsipp som flistak. Husk at dette taket er tungt.

5. Veidosing

Bruk arbeidshansker. Husk spade, spett, slegge og motorsag.

Kjøring med Trekk-Tor

Kjør sand med to firerlag; hvert lag med en sjåfør og tre dyttere. Ikke fyll opp Trekk-Tor helt. Sjekk bensin på Trekk-Tor ofte nok. Det blir lange opphold hvis man går tom midt på veien, og må bære bensinen på plass. På støvete dager sjekk også luftfilteret MINST en gang hver helg, gjerne en gang om dagen. Rens det og ta på ny olje om det er skit der. Slik renser du luftfilteret: Åpne luftfilteret, det er en vingemutter. Ta ut svampen og rens vekk olje med bensin. Hell ny olje i filteret og legg svampen oppi. Skru sammen igjen. Bruk ikke såpe eller vann. På en fin sommerdag går det sikkert fint, men kondens og såpe er ikke noe man vil ha inn i forgasseren.

Hold deg til tredje og fjerde gir når du kjører med last. Du kan bruke femte uten last på rett strekk. Men bare hvis du føler at du har kontroll. Kjør fornuftig med Trekk-Tor. Folk har velta før... Det går som regel bra, men det er ingen vits i å risikere noe. Hvis du allikevel skulle velte, kom deg av og få Trekk-Tor på rett kjø! Start den igjen, og la den brenne av seg litt svart røyk ei stund.

Espen kjører Trekk-Tor

Veien under bygging

Slik lager du vei

Jevn ut grunnen med hakker og spader. Fjern stubber, trær og busker. Rull så ut veiduk kjør på sand. Rak så sanden utover til et jevnt lag på ca 15 cm.

Hvis grunnen er veldig bløt, ta vekk all sand hvis det er sand derfra før, legg et GODT lag med bakved. Bakveden skalligge på tvers av veien, med flatsida opp, tett i tett. Ingen glipper. Legg duk oppå, og kjør på MYE sand (20 cm+).

Er det hell, drener ved siden. Lag DYPE grøfter. Grøftene skal være dobbelt så langt fra veien som de er dype. Ellers kan det bli ras.

Forbered deg på blodslit. Men dette er enkelt og givende arbeid. Det er lett å se progresjon.

Veidosing gjør vi på sommeren. Slit deg ut, men arbeidsleder må gi pauser før folk blir helt pumpa. Drikk vann og spis salt. Sørg for at kjøkkenbataljonen tar ansvar for det.

Spis GODT til frokost, selv om du kanskje ikke er så sulten. Det går av seg selv til lunsj.

Ikke la deg skremme av at det er hardt arbeid. Det er svett, men det er enkelt og givende. Og på fine dager er det koselig. Hvis man kan være to lag hviler man halvparten av tida, og jobber den andre halvdelen. Det er sosialt og koselig.

Dessuten blir man deilig sliten og tilfreds på slutten av dagen. Hvis du vil bli kvitt noen ekstra kilo så meld deg som sand-dytter et par helger i sommer! Sterk blir man også. Og brun, hvis det er sol!

Staute veidosere fjerner stor stubbe

Og vann og salt og mat er viktig!

På sånne dager bør kjøkkenbataljonen regelmessig komme ned med vann og salttabletter.

Og en ting til: Ikke syt! Det ødelegger bare for de andre på gruppa. Det er like tungt for alle! Når kvelden kommer blir alt fint igjen.

Og for arbeidsleder: Jobb selv, ikke driv folk for hardt, men hold jevnt tempo. Det er bedre med sakte og konstant jobbing, enn å sprengte seg og ta lange pauser. Det er utrolig hvor fort det går unna hvis man bare holder på jevnt. Velg den letteste i firer-gruppa til sjåfør. Fordel de seigeste dytterne jevnt på de to firer-gruppene.

Veien opp til Landsbyen. Kjempefin!

Er du en moseplukker har du ingenting i veibyggegauget å gjøre, og kan likeså godt melde deg til moseplukking eller annet lett arbeid :-). Vær hjelper for kjøkkenbataljonen, og sørg for vann og salt til veidoserne. Under veidosing bør kjøkkenbataljonen regelmessig komme med vann og salttabletter.

Veibyggegauget er for de barskeste av de tøffe. Er du med der, er du en ur-doser! Et bra sted for folk som ikke gir opp så lett. Ingen intelligens er påkrevd!

Takk til Überveidoser Espen Stenberg for veidoseinnspill!

6. Dasstømming

Utedoen i Landsbyen er et praktisk og et nødvendig onde. «Et onde?» tenker du, da doen er et bilde på lukseriøsitet ute i "villmarka". Men et onde er den, for den personen som skal tømme den. Dasstømming kan, om du ikke er påpasselig nok, sørge for at du svømmer i et hav av dritt. Bokstavelig talt. Så her er noen få enkle rettningslinjer for deg som påtar deg den (i landsbysammenheng:) største drittjobben.

1. Påkledning. Kjole og hvitt er et antrekk du kan legge igjen i skapet. Bruk fornuftige klær (da gjerne noe som ikke er merkevare) som man kan, hvis uhellet er ute, kaste, eventuelt grave ned.

2. Utstyr. Arbeidshansker er et must, om ikke påbudt ved lov, og en selvfølge. Spade. Den som graver en grav osv. Støvler. Ferdsl på skitmyra uten riktig fottøy skjer på eget ansvar.

Utedass i solnedgang

Når antrekk og utstyr er i orden er du i praksis "klar til strid". Og nå kan du ta med deg spaden ut til slagmarken, populært kalt "skitmyra". Der finner du et egnet sted og stikker spaden ned. Et egnet sted er en plass der det ikke tidligere er gravet et hull. Dette vil du unngå av mer eller mindre åpenbare grunner:

- I det øyeblikket du stikker spaden nedi vil foten og sannsynligvis mesteparten underkroppen din følge med ned i hullet.
- Skitmyr-cologne er en vedvarende duft som er vanskelig å få ut av klærne for ikke å snakke om ut av støvlene.

Når du så har stukket spaden ned skal du forlate den, ja du leste riktig. Dette er en nøye utprøvd prosess med empirisk forskningsmateriale og et klassisk bevis på Årsak - Effekt hypotesen (teorien, whatever). Graver du hullet for så å returnere til Dassn for å hente dobøtta gjør du en meget vanlig nybegynnerfeil. Det som skjer mens du skvulper avsted med bøtta er nemlig dette: Hullet fylles opp med myrvann! Og når du da skal tømme bøtta opp i et hull som er fullt av myrvann kan du likeså godt bærsje på leggen med en gang. Ingenting godt har noensinne kommet ut av dette. Et hull fylt med vann + Dassbøtte som tømmes oppi = KLOAKKTSUNAMI! Den kommende flodbølgen kommer plutselig og uten forvarsel. Konklusjon: Stikk spaden i myra og returner til doen.

Når du skal ta med deg bøtta ut av doen, forsikre deg om at lokket er ordentlig på. Skulle uhellet være ute så kan du i det minste la være å spre uhellet utover hele terrenget for ikke å glemme deg selv. Det enkleste med en full dobøtte er å bære den inn til kroppen, men dette vil du unngå om du da ikke er av den sorten som liker å ha en tidløs "odeur" i klærne dine. Når du har manøvrert dobøtta utpå myra skal du straks ta fatt på gravingen. Hullet som graves skal minimum ha samme størrelse og volum som selve bøtta men det anbefales å lage det noe større. Stikk ut torvbiter som du legger forsiktig til side og grav til du føler hullet er passelig. Ta lokket av dobøtta og tøm innholdet oppi hullet. Her gjelder det å være rask før hullet fylles opp av myrvann. Når innholdet er tømt ut, kan man hvis

konsistensen gjør det nødvendig skylle bøtta med myrvann som hentes fra åpne kulper. Skyll bøtta godt og tøm skyllevannet så opp i hullet før torvbitene legges på plass og klappes forsiktig ned med spaden. Stikk spaden så ned i et ubesudlet stykke jord før den også skylles av. Returner så til landsbydoen med bøtta og fyll den opp med et tynt lag bark. Og vips er landsbyporselenet klart til bruk igjen.

Takk til stordasstømmer Benny, som har utført mangt et skitarbeid for Landsbyen!

Til slutt et utdrag fra **Råvamål**:

*Eg sat på dass i tredve år,
med karialgi og magesår.
Eg kjende noko bløtt i ræva,
då eg bøyde meg og skræva
sat eg jammen øvst på dungen.
Møkka ho låg tjukk rundt pungen.*

*Men dassen var for låg og trang,
og her ein dag så sa det pang.
Folk i nærleiken låg avsvima,
det såg nett ut som Hiroshima.
Folket høyrde englesangen,
då dei kjende møkka-angen.*

*Eg rava ut av gammeldassen,
møkka rann så blaut av rassen.
Treive eg meg ein spade stor,
grov eit hål i moder jord.
Graset visna, trea datt,
møkka ned i holet skvatt.*

*Eg sat og dreit i regn og sno,
i mangel på eit utedo.
Mange gonger vart eg sliten,
av å grava hol i heile dritten.
Eg dreit og grov, og dreit og grov,
på myra fann dei mangt eit prov.*

Testing av Landsbydassen